

70-річчя

члена-кореспондента НАН України

І.Р. ВИХОВАНЦЯ

9 жовтня виповнилося сімдесят років знаменитому українському мовознавцеві, фахівцеві у галузі теоретичної граматики української мови члену-кореспонденту НАН України Іванові Романовичу Вихованцю.

І.Р. Вихованець народився в с. Колодова Кременецького району Тернопільської області, в селянській родині. 1959 року закінчив Львівський державний університет ім. І.Я. Франка. Трудову діяльність майбутній учений розпочав учителем української мови та літератури у школах Тернопільщини та Сумщини. Упродовж 1964–1967 років Іван Романович навчався в аспірантурі Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР. По закінченні аспірантури захистив кандидатську дисертацію на тему «Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові» і залишився працювати в рідному інституті. Тут за 19 років він подолав шлях від молодшого наукового співробітника до завідувача сектору теорії української мови. 1984 року І.Р. Вихованець захистив докторську дисертацію на тему «Функціональна типологія прийменників і відмінків (на матеріалі сучасної української літературної мови)».

Упродовж 1987–1991 років Іван Романович працював завідувачем кафедри української мови Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки.

Після створення у системі Академії наук України Інституту української мови у 1991 році вчений повертається до Києва. Тут він працює на посаді провідного наукового співробітника, а згодом — завідувача відділу граматики української мови. Від 1998 року і донині Іван Романович — завідувач відділу

історії та граматики української мови Інституту української мови НАН України.

І.Р. Вихованцю належить низка вагомих здобутків у мовознавчій науці. Він обґрунтував нову класифікацію відмінків української мови, всебічно висвітлив взаємодію прийменникової та відмінкової систем, зробив вагомий внесок у теорію частин мови і граматичних категорій, вивчення функціональних аспектів морфологічних і синтаксичних одиниць, розробляв проблему співвідношення синкретизму й аналітизму в граматичній структурі української мови.

Іван Романович Вихованець — фундатор нової лінгвістичної школи, де досліджувалися такі мовознавчі питання, як розрізнення первинних і вторинних словосполучень, встановлення диференційних ознак усіх відмінків, визначення типологічних закономірностей синтаксичних зв'язків, семантико-синтаксичних відношень на рівні словосполучення і речення, з'ясування функціональних виявів морфологічних форм, семантико-синтаксичної структури речення, типології предикатів. Саме з іменем І.Р. Вихованця в українському мовознавстві пов'язане становлення концепції функціональної граматики.

Вчений — автор понад 460 наукових праць із синтаксису, морфології і культури української мови, науково-популярних книжок про рідну мову. Його перу належить низка фундаментальних монографій: «Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові», «Прийменникова система української мови», «Система відмінків української мови», «Частини мови в семантико-граматичному аспекті», «Нариси з функціонального синтаксису

української мови», «Граматика української мови. Синтаксис», у співавторстві написані праці «Граматика української мови», «Семантико-синтаксична структура речення», «Теоретична морфологія української мови». І.Р. Вихованець брав участь у створенні одинадцятитомного тлумачного «Словника української мови», п'ятитомного дослідження «Сучасна українська літературна мова», словника-довідника «Українська літературна вимова і наголос», він є одним із авторів енциклопедії «Українська мова».

Іван Романович — лауреат академічних премій ім. І.Я. Франка та ім. О.О. Потебні.

Окрім успішної наукової діяльності, І.Р. Вихованець активно займається і науково-організаційною: він входить до складу Комісії з проблем граматичної будови слов'янських мов при Міжнародному комітеті славистів; є членом наукової ради «Українська мова», спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій при Інституті української мови НАН України, редколегії енциклопедії «Українська мова», заступником головного редактора науково-теоретичного журналу «Українська мова».

Наукова громадськість, численні учні та колеги щиро вітають Івана Романовича з ювілеєм, зичать йому здоров'я, нових творчих здобутків у царині української лінгвістики.

70-річчя члена-кореспондента НАН України Ю. Г. Стояна

19 жовтня виповнилося сімдесят років відомому вченому в галузі математичного моделювання члену-кореспонденту НАН України Юрію Григоровичу Стояну.

Ю.Г. Стоян народився у м. Ромни Сумської області. Після закінчення 1958 року Харківського авіаційного інституту працював у Конструкторському бюро електроприладобудування, а впродовж 1968—1972 років викладав у Харківському інституті радіоелектроніки, де захистив дисертації на здобуття ученого ступеня кандидата та доктора технічних наук.

Понад три десятиліття активна творча діяльність Юрія Григоровича пов'язана з Національною академією наук України — з 1972 року він працює в Інституті проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України, де очолює відділ математич-

ного моделювання та оптимального проектування.

Сфера наукових інтересів Ю.Г. Стояна — це передусім прикладна математика, обчислювальна геометрія, дискретна оптимізація. Основним напрямом його наукової діяльності є фундаментальні дослідження з питань математичного моделювання і розробки методів розв'язання оптимізаційних задач геометричного проектування, зокрема задач розміщення геометричних об'єктів довільної просторової форми та фізичної природи. Він є засновником нового наукового напрямку — геометричного проектування, який успішно розвивається вже понад 30 років.

Своїми фундаментальними працями Ю.Г. Стоян зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної науки. На перехресті кла-

сичних методів математики і сучасних методів кібернетики вчений створив теорію геометричного проектування, завдяки якій стало можливим розв'язання низки важливих наукових і практичних задач, пов'язаних із оптимізацією розміщення геометричних об'єктів у заданих областях, зокрема з урахуванням фізико-механічних полів. Запропонований і створений Юрієм Григоровичем спеціальний апарат Ф-функцій для аналітичного опису умов взаємодії геометричних об'єктів та моделювання процесу їх розміщення дав можливість уперше побудувати адекватні математичні моделі класу задач геометричного проектування. Дослідження Ю.Г. Стояном фундаментальних властивостей комбінаторних множин відкрило нові підходи до моделювання та розв'язання задач дискретної оптимізації. Пошук ефективної організації процесу моделювання розміщення геометричних об'єктів підказав Юрію Григоровичу нову технологію комп'ютерного геометричного проектування, реалізовану під його керівництвом у вигляді цілої низки систем автоматизованого проектування.

Теорія геометричного проектування є основою для створення самостійних наукових напрямів, які розвивають учні та послідовники Ю.Г. Стояна. Ця теорія широко впроваджується, досліджується і вдосконалюється як в Україні, так і за кордоном.

На основі теоретичних розробок вченого створено низку нових математичних моделей і методів розв'язання важливих прикладних задач, які виникають у різних галузях народного господарства. Серед них — задачі оптимізації розкрою промислових матеріалів у машино- та суднобудуванні,

легкій промисловості; задачі компоновання і трасування в енергетиці, енергомашинобудуванні, авіа- та суднобудуванні; задачі розміщення об'єктів, що є джерелами фізико-механічних полів у приладобудуванні, радіоелектроніці. Із заснуванням теорії геометричного проектування виконано кілька розробок, які активно впроваджуються у народному господарстві.

Результати фундаментальних досліджень Ю.Г. Стояна відображені у 400 наукових працях, серед яких 11 монографій, у численних наукових статтях, надрукованих у вітчизняній та зарубіжній періодиці. Юрій Григорович — лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки.

Активну наукову діяльність Ю.Г. Стоян поєднує з педагогічною та науково-організаційною роботою: він підготував 10 докторів та понад 70 кандидатів наук, керує аспірантурою і докторантурою, викладає в Харківському національному університеті радіоелектроніки і Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна. Юрій Григорович Стоян є членом низки спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій, головою Харківської секції наукової ради НАН України «Кібернетика», членом бюро Північно-Східного наукового центру НАН України, входить до складу кількох редколегій міжнародних науково-технічних журналів, є членом міжнародної наукової установи SICUP із проблем упаковки та розкрою, постійним оглядачем «*Mathematical Reviews*» (США).

Наукова громадськість, колеги та друзі щиро вітають Юрія Григоровича із ювілеєм, бажають йому міцного здоров'я, плідної праці на ниві вітчизняної науки.